

יתרו ועמלק - יחסיו האומנותיים לישראל

רש"י שמות פרק יח פסוק א

(א) וישמע יתרו - מה שמוועה שמע ובא קרייתם ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז):

יתרו - שבע שמות נקרוו לו רעואל יתרו חובב חבר קיני פוטיאל (מכילטא) יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתת תחזזה. יתרו לכשנתגיר וקיים המצוות הוסיף לו אות אחת על שמו.

גמר זבחים דף קטז/א

וישמע יתרו כהן מדין מה שמוועה שמע ובא נתגיר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע שהר כתיב בצדיו ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפ' הרב ר"א המודיע אמר מתן תורה שמע ובא. ר' אליעזר אמר קרייתם ים סוף שמע ובא

וישמע יתרו כהן מדין מה שמוועה שמע ובא נתגיר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע שהר כתיב בצדיו ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפ' הרב ר"א המודיע אמר מתן תורה שמע ובא. ר' אליעזר אמר קרייתם ים סוף שמע ובא

aben עזרא על שמות פרק יח פסוק א

וישמע יתרו - הזכיר למללה דבר עמלק כי לרפידים בא. והיתה ראייה פרשת בחדש השלי' להיותה כתובה אחר דבר עמלק. כי שם כתוב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני. אם כן למה נכנס דבר יתרו בין שתי הפרשיות. והגאון אמר כי יתרו בא אל מדבר סיני לפני מתן תורה. ולפי דעתינו שלא בא רק בשנה השנייה אחר שהוקם המשכן. כי כתוב בפרשנה עולה וזבחים לאלהיהם. ולא הזכיר שבנה מזבח חדש. ועוד כתיב והודעתו את חקי האלים ואת תורותיו. והנה זה אחר מתן תורה.

ועתה אפשר למלה כניסה פרשת יתרו במקום זהה. בעבר שהזכיר למללה הרעה שעשה עמלק לישראל הזכיר כנגדו הטובה שעשה יתרו לישראל. וכותבו ייחד יתרו על כל הטובה. וונתן להם עצמה טובה ונכונה למשה ולישראל. ומה שאמר לו והיית לנו לעיניהם והטעם שהAIR עיניהם. ושאל אמור אתה עשית חס德 עם כל בני ישראל. ובעברו שכותוב למללה מלחמה לה' בעמלק. ישראל חייבים להלחם בו כאשר יניח השם להם. הזכיר דבר יתרו כי הם היו עם גוי עמלק שיזכרו ישראל חסד אביהם ולא יגעו בذرעה. והנה ראיינו הרכבים שהם בני יתרו היו עם בני ישראל בירושלים. ובימי ירמיה יונדב בן רכב. ויש פרשה אחרת דומה לזה:

ספר במדבר פרק כד- (כ) וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עד אבד:

(כא) וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתון מושגך ושים בפסלע קנקה:

ספר שופטים פרק ז - (lag) וכל מדין ועמלק ובני קדם נאספו יחדו ויעברו ויתנו בעמק זרעהל

שמואל א פרק טו - (ו) ואמיר שאל אל הקיני לכו פרו רדו מתור עמלקי פן אספרק עמו ואתה עשייתה חסיד עם כל בני ישראל בעליהם ממצרים ויטר קיני מתור עמלק:

שמות רבה פרשה כד פסקה ז

וישמע יתרו הה"ד (משל' יט) לך תכה ופתוי ערים וכח"א (שם כא) בענוש לך יחכם פתי עמלק ויתרו הי בצעה עם פרעה כשראה יתרו שאבד הקב"ה את עמלק מן העוז"ז ומן העוז"ב תוהא ועשה תשובה שכן כתיב למללה כי מחה אמרה את זכר עמלק ואח"כ וישמע יתרו אמר אין לי לילך אלא אצל אלה של ישראל ומניין אתה למד שעמלק והמדינים צריהם של ישראל שנאמר (במדבר כב) וילכו זקנין מואב וזקנין מדין וכן (שופטים ז) מדין ועמלק ובני קדם וכן בלעם הרשע אומר וירא את עמלק שלא חזר בו וכשרהה ליתרו שעשה תשובה מה אמר (במדבר כו) וירא את הקיני משל לציד שהיא צד צפרים צד את הראשונה בא לצד את השניה הלכה וישבה לה על איקונין של מלך עמד לו הצד תוהא בה אמר לה אם אזרוק עליה ابن אני מתחייב בנפשי ואם אתן את הקינה מתירא אני שלא יגע באיקוני של מלך אני יודע מה אומר לך אלא למקום יפה ברחת ונפלטהך בלבעם ראה ליתרו ועמלק בעצה עמד על עמלק ומחה שמו בא לראות יתרו מצאו שעשה תשובה אמר לו למקום יפה ברחת הוי איתון מושבר

לע' תהה זה עמלק. ופת' יערם זה יתרו אמר ר' יהודה בר סימון, מוכתב היה באסטרטיה של עמלק, וכיוון שנפל בא ונתקיר. הדא היא דכתיב, (שמות יח) וישמע יתרו כהן מדין.

שם משומאל יתרו שנתת תרעה

והנה במדרש (פ' כ"ז) שיתרו הוא היפוך עמלק. וכבר אמרנו דאף שיש כמה אומות שעשו עמו רעות רבות וצרות יותר מעמלק, מצרים שחטו תינוקות של ישראל ורחרזו בدمם והשליכו את זכריהם ליאור וימררו את חייהם וג', וכן נבוכדנצר, וכהנה וכנהנה ששפכו את דמנם באכזריות חימה נורא מאד יותר מעמלק, ומ"מ לא יצא דין למחות את שם לעולם עוד, כמו עמלק, ונשבע הקב"ה בכיסאו שלא קיבל גרים מעמלק, ואמרנו הטעם שכחו של עמלק ה' באשר ה' אותו ניצוץ קדוש מיצחק אבינו והוא הפכו לרע, ע"כ ה' כחו כ"כ גדול, ומפני זה עצמו ענסו גודל מאד, מפני שהפהר את הקדושה לטומאה.

אר יתרו הוא היפוך עמלק, שיתרו הוא משורש קין שבזהו"ק שכן הוא קינא דמסאותה, וכבר אמרנו שכמו שאיתא בתקה"ז (א' ע"ב) שכן צפור לקדושה הוא קיבוץ כל המdot טובות, חסידים, גבורים, מארי תורה, חזים, נביים, צדיקים, בני מלכים, להבדיל לעומת בטומאה הוא קיבוץ כל כוחות הרע בעולם, וע"כ לא הניח ע"ז שלא עברה. ואת כל אלה הפר לקדושה, כי בכל הכוחות האלה התעורר לבוא לחסוט תחת כנפי השכינה, והפר חסוכה לנהורא ומרירה למיתקה. והנה הוא היפוך לגמרי מעמלק, שעמלק הפר הקדושה לטומאה, יתרו הפר הטומאה

גור אריה על שמות פרק יח פסוק א

[ה] כשנתגיר וקיים המצוות הוסיף לו זאת. יש לפреш דלקך הוסיף לו וכו' נגד תרי"ג מצות, ו' מצות שיש לגר שבחן נעשה גר, והוא מילה טבילה וקרבן, והוא מספר יתרו, ולכך אמר 'כשנתגיר וקיים המצוות'.

מהר"ל- דריש על התורה

ומה שאמרו במכילתא שנקרה יתרו על שייתר פרשה א' בתורה הוא הדבר אשר דברנו שהוא יתר על ישראל, כי התורה ג"כ רואה לישראל דוקא ולכך הוגבלה במצוות כמני תרי"ג, מס' ספר המורה כי ראוי לישראל דוקא כמו שיבא עוד בדברנו שמספר תרי"ג מצות ראוי לישראל. ומפני שיתרו היה יתר על ישראל נסתגל גם הוא לייתר פרשה א'. וכן הפרשה שהוסיף הוא גם היא בסוגולה זאת בעצמה, אבל היא יתרה בתורה דהינו להוסיף וליתר דינים על משה, כאשר הדין בעצם ראוי דוקא למשה שהיה נקרא איש האלים (תהלים צ') והוא עצמו בסוגלו ובחינת שמו הוסיף דינים עליו:

ומעתה יתיישב ג"כ מה שיקשה על הדעת, משה שהיא אב לחכמים ואdon כל הנבאים איך יקבל עצה זו מיתרו על דבר הדינים. אבל רואה היתה עצה זו ליתרו ולא לזרתו, בכמו שהוא היה יתר על ישראל מככה היה מיתר הפרשה לייתר ולהוסיף דינים. אשר בשכבר לא היה כי אם משה בלבד שאליו מיוחס המשפט עצמו, אמן יתרו שהוא יתר על ישראל הוא נתן עצה להוסיף וליתר דינים, וזה שאמר שייתר פרשה אחת בתורה.

ונקרא יתרו בו"ז מפני שהוא על עצם ישראל שהיה שיש מאות אלף, ובזה המספר נמצא כאשר יצאו מצרים ובמדבר וכן תמיד ומעט היו יותר עד שתראה כי זה המספר ראוי לישראל דוקא. גם במצרים היו يولדות ששה בכרכ' א' הכל מפני שמספר זה ראוי להם שבא בחברונו גור אריה ובחברונו גבורתה. וזה שנקרה יתרו שהוא יתר על עצם ישראל שהם שיש מאות אלף בעצם.